

Waar wij wonen - Wandelroute Hunzedelta

Start:	De weg Osbroeken tegenover het meest zuidelijk pad van het gemeentebos
Lengte:	ca. 9 km; wandeling ook op te knippen in 2 delen: rondje Tusschenwater 6 km en rondje Noordma 3 km, met als verbindingsschakel het 'hoogholtje' over het Havenkanaal bij De Groeve
Toegang:	Gehele jaar toegankelijk
Type pad:	Kaden (dijken), enkele paden en kleine stukjes verharde weg
Moeilijkheid:	Gemakkelijk, in de zomer mogelijk hoog gras op de kades
Opmerking:	T.z.t bij de inrichting van de Noordma wijzigt/vervalt de wandelroute rondje Noordma
Tekst en foto's:	JanSiem Rus
Routekaart:	Rika Rijnberg

Landschappelijke karakteristiek

De wandelroute loopt door het laaggelegen gebied van de benedenloop van de Hunze tot aan haar monding in het Zuidlaardermeer. Het gebied waar we door heen lopen bestaat uit twee delen: de Noordma, gelegen tussen het Zuidlaardermeer en de Hunzeweg en het gebied Tusschenwater ten zuidoosten van de Hunzeweg. Deze weg van Zuidlaren naar De Groeve, parallel aan het Havenkanaal, vormt de scheiding tussen beide gebieden. Terwijl de Noordma nog een open agrarisch poldergebied is met weilanden en veel slotjes, is Tusschenwater enige jaren geleden ingericht als 'wetland' ofwel als een waterrijk natuurgebied. Vanaf de nieuwe kades rondom Tusschenwater ziet men plassen, rietvelden, slikplaten en ondergelopen bosschages, waar bomen en struiken geleidelijk aan het afsterven zijn. Een meer uitgebreide beschrijving van dit nieuwe 'wetlandgebied' is te vinden in het voorjaar/zomernummer 2020 van Natuurlijk Zuidlaren in de beschrijving van de wandelroute Hunzedal-Tusschenwater. Voor de Noordma is een concept-natuurinrichtingsplan opgesteld. Als dit plan gerealiseerd is, zal zich aan beide zijden van de Hunzeweg een waterrijk natuurgebied gaan ontwikkelen: een echte Hunzedelta.

Wandelroute (zie routekaart, pagina 11)

De wandeling start aan de weg Osbroeken tegenover het zuidelijke wandelpad van het gemeentebos (1). Via een dam in de wegsloot lopen we de kade van Tusschenwater op en volgen deze kade in zuidelijke richting. We kijken uit op het westelijke deel van Tusschenwater, ook wel bekend onder de naam Sansum, een naam die vooralsnog niet te achterhalen is. In de winter staat dit gebied grotendeels onder water terwijl in het voorjaar, bij zakkende waterstanden meerdere delen geleidelijk droog vallen. Het natte voorjaar in 2021 zorgde voor een plasdrassituatie met een afwisseling van droge en natte delen, waardoor een uitstekend broedgebied kon ontstaan voor vele water- en moerasvogels, zoals geoorde fuut,

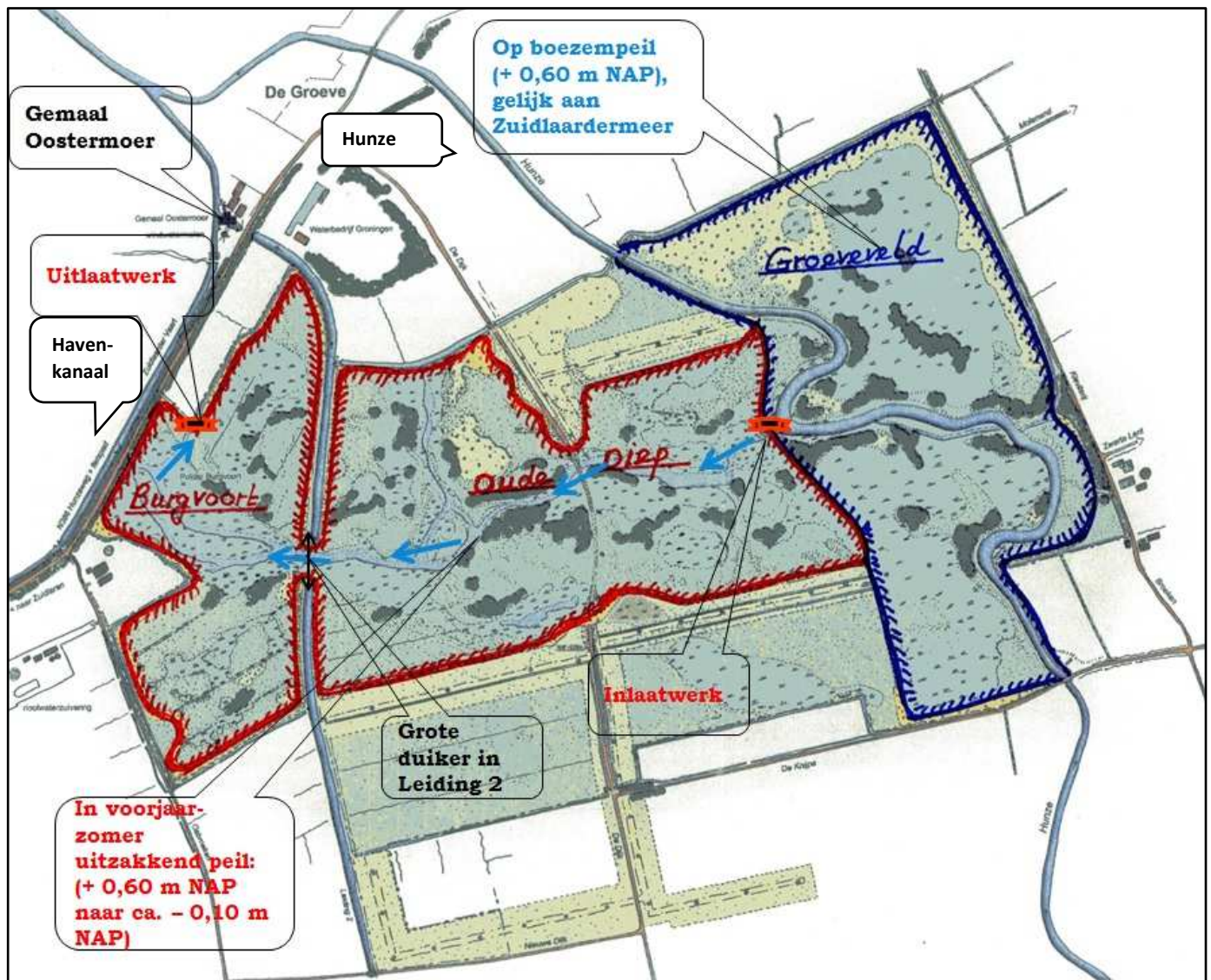
visdiefje, kleine plevier, kluut, steltkluut, tureluur en Kievit.

De kade volgend, met een haakse bocht naar links (naar het oosten), komen we uit bij een grote waterloop, Leiding 2 genaamd. Deze waterloop, die bijna net zo breed is als de Hunze, is gegraven in het begin van de ruilverkaveling in de jaren '60 om het water van het benedenstroomse deel van het Hunzestroomgebied af te voeren naar het gemaal bij De Groeve. Het was, naast de Hunze de 2^e grote watergang (leiding). Vandaar deze naam. Voor die tijd stroomde het polderwater naar de Hunze, waardoor de landbouwgebieden regelmatig en met name in de winter blank kwamen te staan. Door de aanleg van een brede bemalen watergang (Leiding 2) met een veel lager peil dan de Hunze is het landbouwgebied aanzienlijk droger geworden.

Omdat het natuurgebied Tusschenwater een hoger peil heeft dan het omringende landbouwgebied heeft men een grote, lange duiker (2) aangelegd om het landbouwwater onder het natuurgebied door te voeren. De kade loopt als het ware in de vorm van een lus over de duiker. Het deelgebied ten westen van Leiding 2, bestaande uit de gebieden met de namen Sansum, Burgvoort en Achter 't water wordt – hydrologisch gezien - als Burgvoort aangegeven (figuur 1).

Na het passeren van de duiker van Leiding 2 bevinden we ons in het deelgebied van het Oude Diep.

Figuur 1 (volgende pagina): Overzicht natuurgebied Tusschenwater bestaande uit drie hydrologische deelgebieden (Burgvoort, Oude Diep en Groeveveld) met aangehouden waterpeilen en belangrijkste waterstaatswerken (n.b.: het geplande uitlaatwerk is aan de westkant nabij de Hunzeweg aangelegd)

We volgde de zuidelijke kade langs het deelgebied van het Oude Diep en gaan halverwege links af het fietsbruggetje over (3). Ter plaatse van het bruggetje is de oude meander van het Oude Diep nog goed zichtbaar. Hier stroomde vroeger de Hunze richting Zuidlaren en verder noordwaarts langs de rand van de Hondsrug. Aan het einde van de 13^e eeuw werd de bevaarbaarheid van de beek zodanig slecht dat de monniken van Aduard, die in deze omgeving de eerste verveningen uitvoerden, besloten om een nieuwe korte verbinding met het Zuidlaardermeer te maken. De nieuwe Hunze werd ter hoogte van de Groeve doorgetrokken naar het Zuidlaardermeer en het Oude Diep is toen verlaten. Bijna 7½ eeuw heeft het Oude Diep hier gelegen in een marginaal landbouwgebied en alle wereldstormen overleefd totdat in 2019 met de uitvoering van het plan Tussenwater haar contouren definitief vervaagde. De wegwijnende elzen zijn hier nog getuige van. Gelukkig is in de zomer bij lage waterstand de loop van de beek nog enigszins herkenbaar. En niet te vergeten het cultuurhistorisch verlies wordt ruimschoots gecompenseerd door prachtige nieuwe natuur! Let op de mooie oevervegetaties aan de linkerkant van het pad naar het bruggetje toe, waar in de zomer massaal de

zwanenbloemen en in de nazomer verschillende soorten tandzaden bloeien.

Na het bruggetje vervolgen we het verharde fietspad naar het noorden. Hier bevinden we ons in het oude deel van het drinkwaterwingebied van pompstation De Groeve, te zien aan de vele winputten (betonnen of ijzeren bouwsels) die op een diepte van 50 tot 100 m grondwater oppompen en transporteren (let op de gele 'Z' of Zinkerbordjes in het Oude Diep) naar het zuiveringscomplex in De Groeve. De noordelijke begrenzing van het natuurgebied wordt gevormd door de Kniphorstwijk, een watergang die het water uit het gebied ten oosten van de Hunze (onder de Hunze door) naar Leiding 2 afvoert. We volgen het linker of rechter schouwpad van de Kniphorstwijk en komen zo bij het nieuwe wandelbruggetje over de Hunze (4).

Op het bruggetje over de Hunze heeft men een mooi uitzicht over het Groeveveld, het oostelijke deelgebied van Tussenwater. Dit deelgebied staat in open verbinding met de Hunze en het Zuidlaardermeer en heeft altijd een hoog peil (boezempeil, zie figuur 1). Bij het bruggetje ligt het terrein nog hoog en droog.

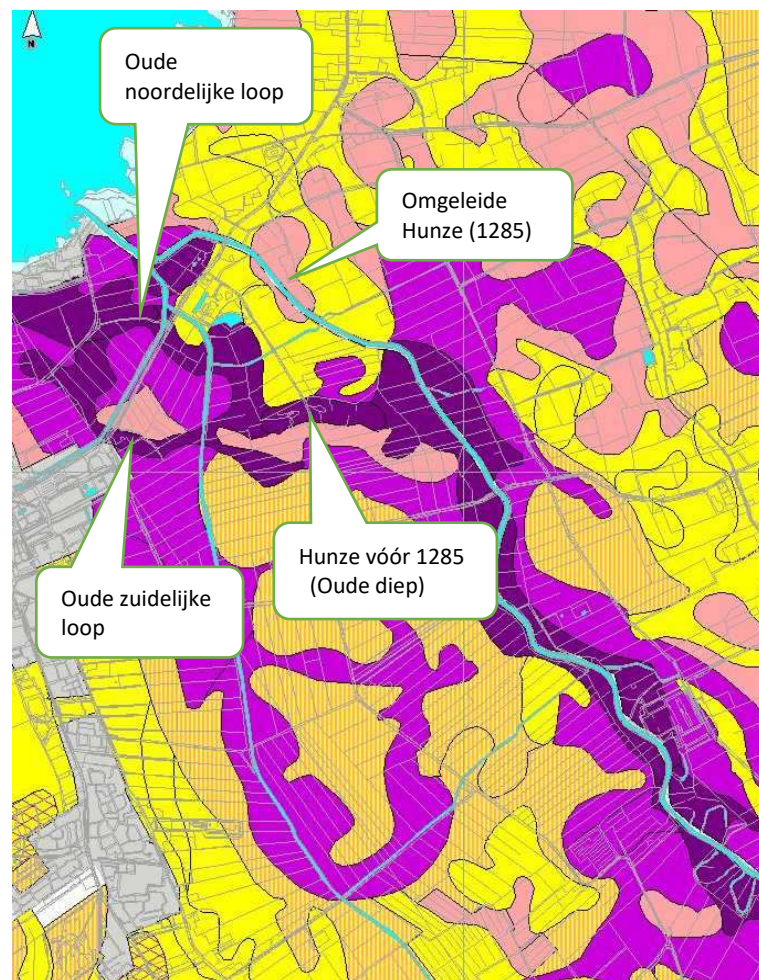

Zicht op het Oude Diep in westelijke richting vanaf het fietsbruggetje (foto voorjaar 2020)

Maar verder weg in zuidoostelijke richting heeft zich in het Groeeveld een grote waterplas gevormd met in het midden een prachtig ‘meeuwen’ eiland. Tussen de vele kokmeeuwen die hier broeden worden regelmatig zwartkopmeeuwen waargenomen. En dan niet te vergeten de vele Lepelaars die in het ondiepe water een prachtig foerageergebied hebben gevonden.

We laten het wandelbruggetje rechts liggen (gaan de Hunze dus niet over!) en vervolgen onze route langs de – vrij rechte, eertijds door monniken gegraven - Hunze richting De Groeve. De naam ‘De Groeve’ is afgeleid van het woord ‘Grove’, dat verwijst naar de graafwerkzaamheden van de monniken van destijds. Zij hebben toen (jaar 1285!) de Hunze omgeleid door een zandrug naar het Zuidlaardermeer. Dat de beek hier niet de natuurlijke, oorspronkelijke loop volgt kan goed afgeleid worden uit de (vereenvoudigde) bodemkaart van het gebied (figuur 2).

Aangekomen bij een boswal gaat de brede kade over in een klein paadje achter het bos en verderop achter de bebouwing van het dorp. Bij de brug met de naam Oostermoersche Vaart* gaan we linksaf en volgen het wandelpad langs (links van) de hoofdweg (Hunzeweg). Bij de weg De Dijk (noordelijke toegangsweg naar Tusschenwater) steken we de Hunzeweg over en vervolgen we onze route over het fietspad een klein eindje richting Zuidlaren tot aan de oude poldermolen de ‘Boezemvriend’ (6), waar we het hoogholtje van het

*Figuur 2: Vereenvoudigde bodemkaart
Geel en roze: zandgrond
Licht paars: venige grond
Donker paars: veengrond (beekdal)*

Havenkanaal van Zuidlaren overgaan richting de Noordma.

Op het hoogholtje hebben we een prachtig uitzicht over de 'deltawerken' van de Hunze. In noordelijke richting sluit het Havenkanaal aan op de Hunze welke bij Meerzicht uitmondt in het Zuidlaardermeer. De poldermolen de 'Boezemvriend' is gebouwd in 1871 en bemaalde destijds de polder Zuidlaren, een klein stukje van de benedenloop. Al voor de oorlog raakte de molen in verval, maar in 1990 is zij geheel gerestaureerd tot maalvaardige molen.

** De Hunze kent meerdere historische namen, zoals Schuitendiep en Oostermoerse(sche) Vaart*

Achter de poldermolen staat het elektrische gemaal Oostermoer, gebouwd in de jaren '60. Zij pompt het water uit Leiding 2 – onder de Hunzeweg door – naar het Havenkanaal. Aan de oostkant van de Hunzeweg bevindt zich het drinkwaterpompstation/zuiveringsgebouw van Waterbedrijf Groningen. Al met al bevinden we ons in een complex hydrologisch gebied (figuur 1).

Een informatiepaneel van waterschap Hunze en Aa's op het grasveldje ter plaatse geeft aanvullende informatie over de huidige en historische waterwerken hier.

Havenkanaal met op de achtergrond de oude molen de Boezemvriend, daarnaast het nieuwe gemaal Oostermoer en rechts, door de bomen heen nog zichtbaar het drinkwaterpompstation De Groeve

Na de afdaling van het hoogholtje gaan we direct rechtsaf en volgen de kade langs het Havenkanaal, welke afbuigt naar het noorden/noordwesten. Na ca. 300 m komen we bij de samenloop met de Hunze. Hier krijgt de Hunzedelta al enige gestalte door het zicht op de plas van de

Zuidoevers (zie routekaart) aan de overzijde van de Hunze. Deze plas, een uitbreiding van het Zuidlaardermeer, is al aangelegd in 2006.

We lopen verder richting Meerzicht. Daar waar de aanlegsteiger van plezierboten begint passeren we een hek en wordt het pad smaller. Aan het einde van het pad hebben we een prachtig uitzicht op de monding van de Hunze. Aan de noordzijde van de Hunze, ofwel aan de overkant ligt het eiland van de Zuidoevers, een uniek oeverlandenbos met een dichte vegetatie van elzen, wilgen, riet, lisdodden en andere moerasvegetaties. Hier, op de overhangende elzentakken wordt vaak het ijsvogeltje waargenomen, terwijl de roerdomp met zijn verdragend en laag 'hoemp-hoemp' geluid regelmatig wordt gehoord.

Natuur en recreatie zijn hier in Meerzicht heel nauw verweven. Ligt aan de oostkant van de Hunze een ongerept natuurgebied, aan de westkant bevindt zich een levendige plezierhaven en zomerhuisjesterrein. We volgen het pad langs het muurtje van het huisjesterrein richting paviljoen Meerzicht en verderop bij het paviljoen het paadje langs de oever van het meer. De oever bestaat hier uit inhammen en eilandjes omzoomd door rietkragen, afgewisseld door vegetaties van zegge, biezen, lisdodde en opgaande struiken. Met een beetje geluk kan je hier in het voorjaar nog wel eens een grote karekiet horen zingen. Het pad komt uit op de grote surfweide, destijds opgehoogd om zwem- en vaarrecreatie mogelijk te maken. Hier hebben we een prachtig uitzicht op het Zuidlaardermeer. Met verrekijker en telescoop zijn op het meer altijd wel bijzondere vogelsoorten te vinden. Met name in de winter bivakkeren hier nonnetjes en grote zaagbekken, duikeenden uit noordelijke streken. We lopen in westelijke richting de surfweide over naar het punt waar de Plankensloot uitmondt in het Zuidlaardermeer (8). Deze watergang was vroeger, voordat het Havenkanaal is aangelegd, de belangrijkste vaarverbinding van Midlaren/Zuidlaren naar Groningen. Langs de Plankensloot stonden destijds meerdere molens, waaronder een koren- en houtzaagmolen. Ten noorden van de Plankensloot is, tussen Midlaren en het Zuidlaardermeer, een nieuw stukje moerasnatuur ingericht. Het gebied is niet toegankelijk, de natuur kan hier in alle rust haar gang gaan. Vanaf punt 8, daar waar de boten te water worden gelaten, hebben we wel een mooi uitzicht dit het nieuwe natuurgebied (zie routekaart).

We verlaten het Zuidlaardermeer en lopen via de verharde toegangsweg in zuidelijke richting naar de Meerweg, waar we linksaf om het recreatiepark heen gaan. Na ca. 500 m, aan het eind van de Meerweg gaan we rechtsaf in zuidelijke richting (weg Noordma). Let op de mooie knotwilgen aan de linker kant van de weg, een wegbeplanting die niet zo algemeen is in de omgeving van Zuidlaren.

We bevinden ons nu midden in het gebied van de Noordma, waarvoor een nieuw natuurontwikkelingsplan is opgesteld. Volgens dit plan wordt het Zuidlaardermeer doorgetrokken naar het Havenkanaal en Tusschenwater, waarbij een groot water-natuurgebied zal gaan ontstaan (figuur 3).

Figuur 3: Schetsplan toekomstige inrichting Noordma

In het najaar/winternummer 2019 van NZ is een toelichting gegeven op dit Noordmaplan. In dit plan komt de monding van de Hunze tussen het recreatieterrein van Meerzicht en de surfweide in te liggen. Het recreatieterrein van Meerzicht komt als een soort schiereiland in dit nieuwe wetland te liggen. Een brug in de Meerweg zorgt voor een verbinding met Midlaren. Bij een wilgenbosje (9) op de hoek waar de weg Noordma een bocht naar rechts maakt gaan we linksaf het smalle fietspadje op, terug naar het hoogholtje over het Havenkanaal. Het fietspad volgt een oud kronkelig slootje, waarvan de loop terug te voeren is naar een historische situatie van de Hunze-delta, waarbij de Hunze meerdere zijarmen had (figuur 1). We nemen weer het hoogholtje over het Havenkanaal, lopen een klein stukje over het fietspad richting de Groeve, steken vóór het gemaal Oostermoer de Hunzeweg over (goed uitkijken voor het verkeer!) en volgen het rechter schouwpad van Leiding 2.

Na ca. 100 m gaan we rechtsaf de kade op van het natuurgebied Tusschenwater, welke in zuidelijke richting parallel loopt met de Hunzeweg. Vanaf de kade kijken we op het noordelijke deel van Burgvoort, een gebied dat ook wel bekend staat als 'Achter het water'. We volgen de kade, welke na ca. 150 m een bocht naar rechts en na ca. 100 m naar links maakt om vervolgens dicht langs de Hunzeweg richting Zuidlaren te lopen. Na ca. 500 m, dichtbij Zuidlaren ligt de kern van deelgebied Burgvoort (10). Hier lag destijds de polder Burgvoort, een diep bemalen poldertje dat door vroegere verlevning is ontstaan (figuur 4).

De lage ligging van het gebied ofwel de vroegere aanwezigheid van een dik veenpakket is een aanwijzing dat hier vroeger (een tak van) de oude Hunze heeft gelegen. Ook het woord 'Burgvoort', verwijzend naar een doorwaadbare plaats in een beek ('voorde') in de omgeving van een burcht, vormt een aanwijzing dat de Hunze hier waarschijnlijk gelopen heeft. In de huidige situatie vormt het gebied één van de diepste delen van Tusschenwater, waarbij altijd, ook in de zomer, water blijft staan. Op deze plaats onder de kade is een stuw met duiker aangelegd. Het betreft het uitlaatwerk van het westelijke deel van Tusschenwater (deelgebieden Oude Diep en Burgvoort). Het water kan in de huidige situatie via de randsloot afgevoerd worden naar Leiding 2. De laatste tijd staat het uitlaatwerk dicht, zodat geen overtollig water wordt afgevoerd en er zich in Tusschenwater een natuurlijke waterstand kan instellen afhankelijk van neerslag, verdamping en wegzijging naar de ondergrond. De dynamiek van het systeem komt heel duidelijk naar voren als we de hoge zomerwaterstanden van dit jaar (het natte jaar 2021) vergelijken met de lage zomerwaterstanden van vorig jaar (het droge jaar 2020). We volgen de kade richting Zuidlaren en via enkele bochten in de kade komen we weer op ons startpunt aan bij de weg de Osbroeken.

Figuur 4: Poldertje Burgvoort in de jaren '60

Nadere info en aansluitende wandelroutes:

- Kano-knapszakroute Oostermoer (knapszakroute uit jaren '90 van BOKD, ISBN 90.6509.910.7)
- IVN Waterspoor Zuidlaren, fietsroute langs diverse waterelementen (boekje uit 2000)
- Noordma, nieuwe natuurschakel in het Hunzedal (NZ najaar/winter 2019)

- Wandelroute Hunzedal-Tusschenwater (NZ voorjaar/zomer 2020)
- Wandelroute IVN-route app Zuidlaren-Tusschenwater-Zuidlaren met aanvullende informatie met name over het deel van de Hondsrugflank van Zuidlaren (NZ voorjaar/zomer 2020)

